

УДК 342.34(477)

НАРОДНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Щербанюк О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Ю. Федьковича

Анотація: У статті аналізується народний суверенітет як фундаментальний принцип представницької демократії. Автор доводить, що єдиним реальним вирішенням глибоких політичних розбіжностей у суспільстві є компроміс та представницька демократія. Досліджуються теоретичні та практичні проблеми реалізації цього принципу в Україні, зарубіжних країнах. Оскільки в сучасних умовах такі ознаки представницьких органів як самостійне вираження політичної волі, отримання повноважень безпосередньо від виборців властиві президенту, Верховній Раді України, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, виборним органам і посадовим особам місцевого самоврядування, обґрунтовується внесення змін до статті 75 Конституції України, яку слід доповнити визначенням «Верховна Рада України – вищий представницький орган».

Ключові слова: народний суверенітет, представництво, представницька демократія, вибори, вищий орган народного представництва, компроміс, консенсус, легітимація повноважень.

Аннотация: В статье анализируется народный суверенитет как фундаментальный принцип представительной демократии. Автор доказывает, что единственным реальным решением глубоких политических разногласий в обществе является компромисс и представительная демократия. Исследуются теоретические и практические проблемы реализации этого принципа в Украине, зарубежных странах. Поскольку в современных условиях такие признаки представительных органов как самостоятельное выражение политической воли, получения полномочий непосредственно от избирателей присущи Президенту Украины, Верховной Раде Украины, Верховной Раде Автономной Республики Крым, выборным органам и должностным лицам местного самоуправления, обосновывается необходимость внесения изменений в статью 75 Конституции Украины, которую следует дополнить определением «Верховная Рада Украины – высший представительный орган».

Ключевые слова: народный суверенитет, представительство, представительная демократия, выборы, высший орган народного представительства, компромисс, консенсус, легитимация полномочий.

Annotation: In the article the people's sovereignty as a fundamental principle of representative democracy. The author argues that the only real solution to the deep political divisions in society is a compromise, and representative democracy. Theoretical and practical problems of implementation of this principle in the Ukraine and abroad. Since in the present conditions of the representative bodies such features as an independent expression of the political will, the credentials of the inherent right of voters to President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, elected bodies and officials of local self-government, the necessity of amending Article 75 of the Constitution of Ukraine, which should be supplemented by the definition of «Ukrainian Parliament - the highest representative body».

Key words: popular sovereignty, representation, representative democracy, elections, the supreme body of popular representation, compromise, consensus, legitimation of authority.

Механізм здійснення суверенної влади народу включає в себе представницькі органи та весь механізм держави і органів місцевого самоврядування [12, с. 227]. Це пояснюється похідним від суверенної влади народу державної влади та місцевого самоврядування. Держава, об'єднуючи і представляючи народ як єдине ціле, здійснює від його імені публічну владу. Цим зумовлена актуальність теми дослідження.

Досліджувана проблематика привертала та далі привертає увагу вчених-конституціоналістів, теоретиків, політологів. Б.Чичерін, який присвятив проблемі народного представництва одну із найбільш значимих робіт, зазначав, що воля громадян повністю переноситься на представника... Мало того, виборна людина є представником не тільки своїх виборців, але й тих, які його не обирали... [21, с. 4]. На думку Н.Філіппової, яка інтерпретувала позицію Г.Сллінека, феномен публічного представництва інтересів включає намір суб'єкта права на вираження «публічного» інтересу; вираження інтересу в парламенті; інтеграція інтересів, яка можлива лише за

рахунок компромісної зміни початкових інтересів за рахунок того, що парламент як організований народ може інакше формувати інтереси; реалізація єдиного (інтегрованого) інтересу як єдиної державної волі [19, с. 490].

Тому основною метою є дослідження народного суверенітету як фундаментального принципу представницької демократії.

Проф. Ю.Г. Барабаш справедливо відзначає: «Не дивлячись на всю важливість безпосередньої демократії, сучасний європейський конституціоналізм, розставляючи пріоритети в механізмі реалізації державної влади, все-таки закріплює великі можливості у вирішенні стратегічних питань за органами народного представництва» [13, с. 29]. Тим не менш в Українській державі спостерігається конкуренція між безпосередньою та представницькою демократією, а інтереси народу, на жаль, залишаються не врахованими. Це зумовлює подальші наукові розробки принципу народного суверенітету як основи представницької демократії.

Єдиним реальним вирішенням глибоких політичних розбіжностей у суспільстві є компроміс

та представницька демократія. В законодавчому представницькому органі повинен бути досягнутий не консенсус, а компроміс, який, на думку Ф. Анкерсміта, на відміну від консенсусу зберігає можливість співробітництва, навіть якщо люди притримуються різних поглядів і відмовляються змінювати їх в майбутньому... [11, с. 124]. У зв'язку з цим велике значення має те, що стоїть на першому місці – державні інтереси, а потім інтереси особи чи навпаки. Різні форми правового спілкування можуть мати різну цінність і видову характеристику, але, поєднуючись, вони і створюють саме той компроміс, який потрібний для суспільства, заснованого на договорі [24, с. 11]. Тому компроміс у суспільстві може бути досягнутий тільки завдяки реалізації конституційного права брати участь в управлінні державними справами. Це забезпечить реалізацію народного суверенітету.

На думку Ю. Мірошніченка, державний службовець є представником народу, а «факт державної служби є одним із головних інструментів народовладдя» [17, с. 649]. Вважаємо цю точку зору неприйнятною, оскільки необхідно вести мову про представницьку демократію як таку форму народовладдя, при якій народ свою суверенну волю здійснює через виборні, представницькі органи та органи місцевого самоврядування.

Як справедливо зазначає проф. Л.О. Нудненко, «представницька демократія є особливо міцною там, де вона вдало поєднується з безпосередньою демократією. Взаємозв'язок безпосередньої та представницької демократії як умова легітимації депутатів і парламенту проявляється в тому, що інститути безпосередньої демократії є основою виникнення представницької демократії» [18, с. 28-29].

Для забезпечення функціонування і організації парламенту на основі принципу народного суверенітету необхідна легітимація повноважень депутатів та влади законодавчого органу. Легітимними є депутати та парламент, які обрані шляхом вільних демократичних виборів, рівноправності суб'єктів політичного процесу, які діють на основі закону. Тільки тоді, коли законодавча влада буде відповідальною перед народом, задовольняти його інтереси, мати високий рівень довіри та бути ефективною, може бути визнана демократичною.

На думку Л.М. Шипілова, «система державної влади, яка отримує повноваження від Верховної Ради України та Президента України, належить до вторинного представництва, принаймні, за ознакою первинності волевиявлення народу... Саме момент цієї опосередкованості, коли первинний орган, отримавши владу безпосередньо від народу, частково переделегує її окремим державним структурам, є характерною рисою вторинного народного представництва» [23, с. 142]. У зв'язку з цим слід підкреслити, що оскільки основне значення представницьких органів серед інших форм здійснення народного суверенітету не слід розуміти як «делегування» народом своєї влади представницьким органам. Насправді, народ ні з ким владу не ділить і нікому її не передає. Інша справа, що свою владу народ здійснює насамперед через

виборні ним органи, але це механізм народовладдя, тобто конкретний прояв його сутності, а не сама сутність [12, с. 230].

Органи держави наділені певними повноваженнями по виконанню функцій держави, і з цієї точки зору вони реалізують суверенну волю народу. Але це не означає, що народний суверенітет проявляється в кожній конкретній дії будь-якого органу держави. Не випадково існує механізм скасування рішень уряду Президентом України, визнання Конституційним Судом України законів України такими, що не відповідають Конституції України, актів органів місцевого самоврядування судом тощо. На думку Ф. Анкерсміта: «...у представницькій демократії жодна частина суспільства або інституція не «володіє» державою і політичними силами, які в ньому втілені. Суверенна влада існує, але в представницькій демократії ніхто нею не володіє» [11, с. 151].

У французькій доктрині публічного права пропонується два критерії, які дозволяють стверджувати, «що той чи інший орган державної влади представляє носія національного суверенітету» [15, с. 124]. Перший стосується характеру повноважень цього органу, другий – способу його формування. Представницькі органи мають конституційні повноваження виражати політичну волю нації незалежно від інших органів державної влади, тобто приймати за власною ініціативою політичні рішення, які не потребують затвердження яким-небудь іншим державним органом. Такий характер повноважень зумовлений тим, що представницькі органи наділяються ними шляхом виборів [14, с. 9]. Вказані критерії лежать в основі принципу вільного мандату, який виражає смисл сучасної концепції політико-правового представництва, яка формувалась на протиставлення як інституту приватноправового представництва, так і безпосередньому народовладдю.

Ю. Хабермас підкреслює, що народ, від якого і повинна походити державно-організована влада, не є суб'єктом, наділеним волею і свідомістю. Він виступає тільки через плюралістичність дій, а як народ він не наділений ні здатністю приймати рішення, ні здатністю діяти [20, с. 65]. Сьогодні необхідною умовою ефективного представницького правління є відмова від імперативного мандату. В науці, за словами Ю. Хабермаса, панує «ліберально-консервативне тлумачення принципу представництва, яке передбачає відокремлення організованої політики від впливу народної думки, яка завжди схильна до спокус» [20, с. 71].

Але разом із тим, конституційна практика доводить, що вільний мандат не гарантує представнику повної незалежності в колегіальному органі і можливістю керуватися при голосуванні тільки своєю власною позицією. Практика роботи Верховної Ради України свідчить, що у зв'язку з політичною структурізацією парламенту, тільки належність до партійної фракції забезпечує депутату можливість ефективно працювати в парламенті та претендувати на повторне обрання. На думку Б. Манена [16], основним механізмом впливу виборців на урядові рішення є створення представницькими системами стимулів для

посадових осіб: у перевибірних представників є стимул передбачити оцінку електорату політики, яка проводиться. В свою чергу, суворі партійна дисципліна у фракції передбачає дотримання єдиної позиції при голосуванні. В Україні відповідно до норм п. 4-6 ст. 13 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р., народний депутат має право бути членом лише однієї зареєстрованої депутатської фракції (групи), народний депутат має право вільно вийти зі складу депутатської фракції (групи), народний депутат може не входити до жодної зареєстрованої депутатської фракції або групи [1].

Виборче законодавство зарубіжних країн (наприклад, Португалії, Російської Федерації) містить положення, спрямовані на заборону так званого партійного туризму (переходу з однієї партійної фракції в іншу). Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 4, ст. 7 Федерального закону від 8 травня 1994 р. № 3-ФЗ «Про статус члена Ради Федерації та статус члена Державної Думи Федеративних Зборів Російської Федерації» [9], якщо депутат за власною заявою виходить з фракції, в якій він перебуває, або вступає в іншу політичну партію, його повноваження припиняються. Відповідно до п. 7 ст. 7 Федерального закону від 8 травня 1994 р. № 3-ФЗ «Про статус члена Ради Федерації та статус члена Державної Думи Федеративних Зборів Російської Федерації», депутат Державної Думи, обраний у складі федерального списку кандидатів політичної партії, і вступивши до політичної партії, яка має свою фракцію в Державній Думі, входить у цю фракцію і не має права з неї вийти.

Подібна ситуація мала місце в конституційному законодавстві України у зв'язку з дією вже неконституційного (Рішення Конституційного Суду України [3] від 30.09.2010 р.) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» [10] № 2222 від 8 грудня 2004 р., відповідно до п. 6 ст. 81 повноваження народного депутата України припиняються достроково в разі не входження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції.

Подібна практика появи таких конституційних норм є наслідком інституалізації політичного процесу, а тому і деперсоніфікації влади та демонструє залежність і відповідальність депутата не від виборців, а від політичних інститутів (партій), яким виборці надають публічно-владні повноваження. Пропорційні виборчі системи прямо з цього виходять. На сучасному етапі політичні партії, представлені в парламенті (їх фракції), фактично є власниками вільного мандату.

Досвід парламентів зарубіжних країн свідчить про те, що політична партія використовує парламент для втілення в життя своїх цілей і доктринальних ідеологічних установок, а парламент, у свою чергу, формується за допомогою діяльності політичних партій та безпосередньо залежить від їхньої організаційної структури і соціальної активності [21, с. 23].

У сучасних умовах такі ознаки представницьких органів як самостійне вираження політичної волі,

отримання повноважень безпосередньо від виборців властиві президенту, Верховній Раді України, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, виборним органам і посадовим особам місцевого самоврядування. Згідно ч. 2 статті 5 Конституції України народ здійснює свою владу через органи державної влади та місцевого самоврядування, а єдиним органом законодавчої влади України – Верховна Рада України (стаття 75), яка складається з народних депутатів – представників народу України (стаття 78), а за змістом статей 76, 85 Конституції України Верховна Рада України є органом народного представництва і здійснює повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.

Ці норми були розтлумачені Конституційним Судом України, який неодноразово визначав парламент України – представницьким органом. Так, у Рішенні Конституційного Суду України від 6 квітня 2010 року № 11-рп/2010 зазначено, що Верховна Рада України є органом державної влади, який здійснює свої повноваження на засадах представництва народними депутатами України інтересів Українського народу (абзац перший підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини) [5].

7 липня 1998 року Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 11-рп/98 у щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України вказав, що діяльність Верховної Ради України передусім спрямована на забезпечення народного представництва та виявлення державної волі прийняттям законів шляхом голосування народних депутатів України (абзац третій пункту 1 мотивувальної частини) [6].

Так, відповідно до ч. 1 п. 2.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України [7] у справі про правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, «за Конституцією України тільки Верховна Рада України є парламентом (ст. 75), а Верховна Рада Автономної Республіки Крим визначена представницьким органом Автономної Республіки Крим (частина перша статті 136), а в Рішенні Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 р. у справі щодо повноважень Верховної Ради України [2], Конституційний Суд України вирішив, що «Верховна Рада України за своєю природою є представницьким органом державної влади і здійснює законодавчу владу. Визначення Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади означає, що жоден інший орган державної влади не уповноважений приймати закони. Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 2012 року у справі про обрання Голови Верховної Ради України [4], сутність представницької демократії полягає, насамперед, в опосередкованій участі громадян у прийнятті рішень державного значення через своїх представників, покликаних виступати від імені виборців, виражати та захищати інтереси всього народу. Реалізація засад відкритості роботи парламенту гарантує підтримання постійного зв'язку народних депутатів України, як повноважних представників Українського народу у Верховній Раді України, із виборцями, що створює умови для всебічного аналізу діяльності як окремих народних депутатів України, так і парламенту в

цілому (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини).

Аналіз конституційного законодавства зарубіжних країн дозволяє стверджувати, що за допомогою парламенту реалізується принцип народного суверенітету. Так, відповідно до п. 1 ст. 1 Розділу «Держава. Парламент» Конституції Угорщини [8], парламент визначається вищим органом народного представництва.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що, оскільки в парламенті формується воля всього народу, його юридична природа відрізняється від природи інших представницьких органів, які не виражають суверенну волю народу. Тому, на нашу думку, статтю 75 Конституції України слід доповнити визначенням «Верховна Рада України – вищий представницький орган».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ст. 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважень Верховної Ради України) від 17.10.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 44. – С. 190. – Ст. 2045.
3. Рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30.09.2010 у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття // Вісник Конституційного суду України. – 2010. – № 5. – Ст. 36.
4. Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 2012 р. у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 75, частини четвертої статті 77 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (справа про обрання Голови Верховної Ради України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-12/print1344315341973115>
5. Рішення Конституційного Суду України від 6 квітня 2010 р. у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-10>
6. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-98>
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Регламенту Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Положення про Рахункову палату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Положення про порядок управління майном, що належить Автономній Республіці Крим або передане в її управління, затверджених відповідними постановами Верховної Ради Автономної

Республіки Крим, та Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про заходи щодо посилення кадрової роботи в Автономній Республіці Крим» (справа про правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим) від 27.02.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-01>.

8. Конституція Угорщини від 25.04.2011 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/archives/298/1>.

9. Федеральный закон от 8 мая 1994 г. № 3-ФЗ «О статусе члена Совета Федерации и статусе члена Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=121964>

10. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222 // Відомості Верховної Ради України. – 2005 р. – № 2. – С. 65. – Ст. 44.

11. Анкерсмит Ф.Р. Политическая репрезентация / пер. с англ. А. Глухова; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. – (Политическая теория).

12. Безуглов А.А., Солдатов С.А. Конституционное право России. В трех томах. Т. 1., М.: ООО «Профобразование», 2001.

13. Барабаш Ю.Г. Вопросы непосредственной демократии в теории и практике конституционного права Украины / Ю.Г. Барабаш // Конституционно-правовые основы народовластия в России и Украине: сб. науч. трудов. – Х.: Право, 2012.

14. Варламова Н.В. Представительные органы публичной власти: содержание понятия // Представительные органы в системе публичной власти. Труды Института государства и права Российской академии наук. – 2012. – № 1.

15. Гунель М. Введение в публичное право. Институты – Основы – Источники. М.: Б. и., 1995.

16. Манен Б. Принципы представительного правления / пер. с англ. Е.Н. Рощина; науч. ред. О.В. Харходин. – СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге. – 2008. – 323 с. (RES PUBLIKA); вып. 2)

17. Мірошніченко Ю.Р. Державна служба як форма безпосереднього народовладдя // Форум права – 2012. – № 1. – С. 649 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12mjrfbn.pdf>

18. Нудненко Л.А. Институты непосредственной демократии в системе местного самоуправления (проблемы теории и практики). Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – М., 2001.

19. Филиппова Н.А. Публичное представительство интересов как республиканский принцип: теория гражданского участия в осуществлении государственной власти Г. Еллинека // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. – 2009. – Вып. 9.

20. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: московские лекции и Интервью. / Ю.Хабермас; Отв. ред. Н. В. Мотрошилова; Ред. кол.: В. С. Степин (гл. ред.) и др.; Российская Академия Наук. Институт философии; Институт философии РАН. – [2-е изд.]. – М.: Камі, 1995.

21. Чичерин Б.О. О народном представительстве / Чичерин Б. – 2-е изд. – М.: Т-во И. Д. Сытина, 1899. – репринтная копия.

22. Шаклелин Н.И. Конституционно-правовой статус парламента и организация его деятельности: сравнительно-правовое исследование. Автореф. на соиск...докт. юрид. наук. Специальность: 12.00.02 — конституционное право; муниципальное право. – М., 2009.

23. Шипілов Л.М. Народовладдя як основа демократичної держави: Монографія / Л.М. Шипілов. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2009.

24. Ширококов С.А. Конституционно-правовые аспекты участия граждан в управлении делами государства.

УДК 342.571: 328.184

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІСТСЬКИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Дягілев О. В.,

кандидат юридичних наук,
м. Харків

Анотація: У дослідженні розглядається проблема нормативного регулювання лобістської діяльності в Україні. Проаналізовані норми Конституції України, які створюють умови для вітчизняного лобіювання. Визначено, що на сьогодні в Україні основним регулятором відносин владних структур та громадських інституцій є підзаконні нормативно-правові акти, досліджено їх основні положення. Зокрема, розглянуто Постанови Кабінету Міністрів України № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» та № 1378 «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», Статут територіальної громади міста Харкова, наявну практику їх застосування. Зроблено обґрунтований висновок про необхідність законодавчої регламентації процесу лобіювання в Україні.

Ключові слова: лобістська діяльність, нормативно-правові акти, місцеві ініціативи.

Анотация: В исследовании рассматривается проблема нормативного регулирования лоббистских отношений в Украине. Проведен анализ норм Конституции Украины, которые создают условия для отечественного лоббирования. Определено, что на сегодня в Украине основным регулятором отношений властных структур и общественных институций являются подзаконные нормативно-правовые акты, исследованы их основные положения. Так, рассмотрены Постановления Кабинета Министров Украины № 996 «Об обеспечении участия общественности в формировании и реализации государственной политики» и № 1378 «Некоторые вопросы участия общественности в формировании и реализации государственной политики», Устав территориальной громады г. Харькова, практика их применения. Сделан обоснованный вывод о необходимости законодательной регламентации процесса лоббирования в Украине.

Ключевые слова: лоббистская деятельность, нормативно-правовые акты, местные инициативы.

Annotation: The article presents one of the first attempts to analyze such a complex phenomenon of public and political life as lobbying from the constitutional and legal point of view. The problems of definition and classification of organizational and legal forms of lobbying are being investigated. The author distinguishes the following typical organizational and legal forms of lobbying: public non-commercial structures; trade unions; special agencies of banks, corporations, financial and industrial groups; professional lobby firms; individual lobbyists; internal lobbyists (deputies); department lobbyists; regional authorities. The cases of lobbying, both in Ukraine and abroad, as well as particular aspects of this phenomenon in foreign state and considered. The necessity to provide legal regulations to the process of lobbying in Ukraine is stated, and special suggestions concerning its legal base are being made.

Key words: lobbying, regulations, local initiatives.

Політико-правове та суспільне життя України характеризується постійним процесом трансформаційних та інституціональних змін. У динаміці перебуває процес удосконалення моделі державного устрою України, змін у системі відносин органів державної влади між собою. При цьому, нагальною постає проблема подальшого розвитку інститутів громадянського суспільства, прагнення громадян та їх об'єднань здійснювати постійний вплив на державну політику. Вищезазначене в повній мірі стосується такого суспільно-політичного явища як лобізм, функціонування якого є невід'ємною ознакою демократичного політичного режиму.

Слід зазначити, що питання лобістської діяльності ще недостатньо детально вивчено у вітчизняній науці. Не зважаючи на наявність низки наукових досліджень з вказаної тематики, зокрема, робіт В.Ф. Нестеровича (кандидатська дисертація на тему «Конституційно-правові аспекти лобіювання у правотворчому процесі України») [8], О.В. Дягілева (монографія «Конституційно-правовий інститут лобізму: вітчизняний та зарубіжний досвід») [3],

статей з окремих аспектів лобістської діяльності: А. Євгенієвої [4], К. В. Манжули, І. І. Нікітчука [6], О. Л. Порфімович [11], А.М. Онупрієнко [10], О. В. Молодцова [7], можна впевнено стверджувати, що окремі складові риси зазначеного явища суспільно-політичного життя ще не достатньо дослідженні. Зокрема, як в галузі конституційного права України, так і в українській юридичній науці взагалі, не достатньо вивчено питання нормативного регулювання лобістської діяльності чинним законодавством України.

Розглядаючи питання нормативного закріплення суспільного явища лобізму зазначимо, що Конституція України, закони України та підзаконні нормативно-правові акти не містять положень, які б безпосередньо регламентували порядок здійснення фізичними або юридичними особами лобіювання з метою захисту власних інтересів або інтересів третіх осіб в процесі прийняття державою нормативно-правових актів. Разом із тим, слід погодитись з думкою вітчизняних дослідників В.Ф. Нестеровича [8, с. 158], О.В. Дягілева [3, с. 162-163], А. Євгенієвої [4, с. 32], А.М. Онупрієнко [10, с. 38], О.Л. Порфімович [11, с. 124], про те, що Основний Закон держави створює умови для здійснення